

**Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова**

Бабенко Вадим Григорович

УДК: 378.046.4:[351.743:796

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПРАЦІВНИКІВ МВС УКРАЇНИ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2005

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Національній академії внутрішніх справ України, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Дубогай Олександра Дмитрівна,
Національний педагогічний університет імені
М.П.Драгоманова, завідувач кафедри фізичного
виховання і здоров'я.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, академік АПН
України
Синьов Віктор Миколайович,
Інститут корекційної педагогіки та психології Національного
педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, директор;

кандидат педагогічних наук, професор
Будагянц Георгій Миколайович,
Луганський державний університет внутрішніх справ,
начальник кафедри спеціальної та фізичної підготовки.

Провідна установа: Кіровоградський державний педагогічний університет
імені В.Винниченка, кафедра педагогіки, Міністерство
освіти і науки України, м. Кіровоград.

Захист відбудеться “19” січня 2006 року о 16.30 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова,
01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “16” грудня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.Г.Ярошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проголошення незалежності і трансформація українського суспільства на засадах гласності, демократизації та гуманізму, вступ на якісно новий шлях розвитку, переоцінка соціальних цінностей та відмова від застарілих звичок і стереотипів вимагають такого підходу до підготовки працівників органів внутрішніх справ (далі ОВС), який буде створювати оптимальні умови професійного удосконалення і у подальшому забезпечить службове, фізичне, духовне і культурне зростання, повноцінну реалізацію потреб та психофізичних можливостей з одночасним збереженням належних кондицій здоров'я.

Фізична культура є одним із важливих засобів системи професійної підготовки працівників ОВС до оперативно-службової діяльності, відновлення фізичних та духовних сил, формування прагнення до здорового способу життя, організації дозвілля, відпочинку, збереження здоров'я на фоні виховання відповідних професійних та морально-вольових якостей. Наукові дослідження практичної діяльності міліцейських підрозділів за даними М.І.Ануфрієва (1997); Г.М.Будагянца (2005); С.Є.Бутова (2002); Г.І.Васильєва (1997); Г.П.Васяновича (1997); М.І.Гаврилюка (2004); І.П.Закорка (2001); О.В.Запорожанова (2004); А.М.Ковальчука (2001); А.О.Колоколова (2004); В.П.Коржа (2001); А.Р.Луцака (2001); В.М.Синьова (2002); А.А.Стародубцева (1999); А.М.Чуха (1999) свідчать, що досягнення відмінних результатів оперативно-службової роботи можливе лише за умов високої психофізичної підготовленості працівників органів і підрозділів внутрішніх справ України, яка є основою їх професіоналізму.

Вивчення сучасних проблем професійної підготовки працівників практичних ОВС зумовлене необхідністю подолання суперечностей, що виникають між чинними реаліями оперативно-службової діяльності, освітньо-кваліфікаційним рівнем інтелектуальної та фізичної підготовки працівників і специфікою їх професійного удосконалення. Необхідно також відмітити недостатність належної уваги в практичних органах і підрозділах внутрішніх справ до оптимального здійснення фізичної підготовки у службовий час, що повинно забезпечувати готовність працівників ОВС до несення служби, пов'язаної з постійним професійним ризиком. Своєчасне вирішення цих суперечностей потребує перегляду специфіки освітньої діяльності у сфері професійної фізичної підготовки працівників ОВС.

Загальні концептуальні аспекти професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах освіти у контексті неперервності та упровадження нових методик широко висвітлювалися у працях В.М.Галузинського, М.Б.Євтуха, І.А.Зязюна, А.О.Лігоцького, В.М.Синьова, Л.П.Сущенко, Б.М.Шияна. Удосконалення методики професійного фізичного виховання різних груп населення стало предметом вивчення багатьох дослідників (Ю.М.Андрєєв; В.К.Бальсевич; І.Д.Бех; В.Ф.Бойко; М.М.Булатова; М.Я.Віленський; Л.В.Волков; О.Д.Дубогай; В.О.Запорожанов; О.В.Запорожанов; Н.Д.Зубалій; В.С.Ільїн; А.П.Матвєєв; Ю.Т.Пахоленчук; А.К.Печенін; В.М.Платонов та ін.), які розробили методичні рекомендації щодо оптимізації процесу фізичного виховання та удосконалення індивідуальних кондицій різних груп населення засобами фізичної культури і спорту. Питання підвищення ефективності різних форм занять у системі професійної освіти курсантів і слухачів відомчих навчальних закладів МВС України було розглянуто у дослідженнях Г.М.Будагянца; С.Є.Бутова; Г.І.Васильєва; І.П.Закорка; О.В.Запорожанова; А.Р.Лушака; В.І.Пліска; С.М.Решка; В.М.Синьова; М.О.Чуносова; А.М.Чуха; Г.Х.Яворської та інших.

Водночас, методи систематичного фізичного удосконалення та самовдосконалення засобами фізичної культури, формування позитивної мотивації працівників ОВС до занять в системі їх підготовки не висвітлені як предмет окремих досліджень теорії та методики професійної освіти.

Аналіз історіографії свідчить про недостатність досліджень у цій галузі незважаючи на суттєву наукову та практичну її актуальність щодо проблеми визначення взаємозв'язку формування позитивної мотивації до фізичної підготовки з рівнем фізичних можливостей працівників ОВС.

Чинними нормативними документами МВС України, які визначають багатоступеневу професійну підготовку особового складу практичних ОВС, встановлено, що обов'язкові заняття з фізичної підготовки є найважливішим компонентом конкретно-спрямованого впливу на якість оперативно-службової діяльності. Дана обставина окреслює значущість формування мотивації до систематичних занять фізичними вправами у працівників практичних ОВС з метою підвищення якості готовності до виконання специфічних службових обов'язків. Проте, більшість наукових праць і досліджень, які проводилися та видавалися у межах цієї галузі, присвячено лише окремим складовим багатогранної системи підготовки до служби в ОВС і стосувалися вони, зазвичай, спеціальної фізичної, вогневої та психологічної

підготовки курсантів і слухачів у межах терміну навчання у вищих закладах освіти МВС України (Г.М.Будагянц; С.Є.Бутов; Г.І.Васильєв; І.П.Закорко; О.В.Запорожанов; А.Р.Лушак; С.М.Решко; А.М.Чух; Г.Х.Яворська).

Враховуючи значення якісної професійно-фізичної підготовки працівників практичних ОВС для успішного виконання службових завдань, відсутність її теоретичної, практичної та методичної розробленості, а також вимоги реалій сьогодення міліцейської практики зумовили вибір теми дослідження *“Формування мотивації фізичної підготовки в системі професійної освіти працівників МВС України”*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ України та Робочого плану організаційно-практичних заходів МВС України щодо удосконалення професійної підготовки та забезпечення безпеки особового складу органів внутрішніх справ.

Тема дисертаційного дослідження затверджена на Вченій раді Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова (протокол № 2 від 30 вересня 2004 р.) та узгоджена у Раді з координації наукової діяльності в галузі педагогіки і психології Академії педагогічних наук України (протокол № 9 від 23 листопада 2004 р.).

Об'єкт дослідження – процес формування позитивної мотивації до фізичної підготовки в системі професійної освіти працівників МВС України.

Предмет дослідження – форми, методи і засоби формування позитивної мотивації в системі професійної освіти працівників МВС України.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність форм, методів та засобів формування позитивної мотивації до фізичної підготовки в системі професійної освіти працівників МВС України.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що впровадження у навчальний процес з фізичної підготовки працівників практичних ОВС методики асоційованого навчання, базовим підґрунтям якої є тісна взаємодія з іншими навчальними дисциплінами системи професійно-фізичної підготовки (вогневою, тактико-спеціальною і загальнопрофільною підготовкою), опанування необхідними теоретико-методичними знаннями з основ організованих і самостійних форм занять з фізичного удосконалення та її

корекційно-цілеспрямоване стимулювання сприятимуть формуванню позитивної мотивації до фізичної підготовки у працівників практичних ОВС в системі їх професійної освіти.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність і специфічні особливості психолого-фізіологічної та педагогічної системи формування мотивації працівників ОВС до фізичної підготовки та стан даної проблеми в практиці органів і підрозділів внутрішніх справ України на основі аналізу спеціальної, відомчої, прикладної, психолого-педагогічної і спортивної літератури.

2. Встановити ступінь ефективності чинної системи навчання з фізичної підготовки в практичних органах і підрозділах внутрішніх справ.

3. Виявити сучасний рівень сформованості мотивації до навчально-фізкультурної та самостійної діяльності засобами фізичної культури працівників практичних ОВС.

4. Розробити методiku формування позитивної мотивації з метою підвищення професійно-необхідного рівня фізичної підготовленості працівників практичних ОВС.

5. Експериментально перевірити ефективність впливу методики асоційованого навчання в системі фізичної підготовки у взаємозв'язку з специфічними навчальними дисциплінами на ступінь формування позитивної мотивації до фізичної підготовки і підвищення загального рівня фізичних кондицій працівників практичних ОВС.

Методологічну основу дослідження становлять основні положення принципів єдності соціального й біологічного, загального й часткового при вивченні педагогічних явищ, а також принципи об'єктивності, єдності логічного та концептуального положення педагогічної науки щодо діяльності та свідомості, становлення особистості як суб'єкта діяльності, ідеї особистісно-діяльнісного підходу до розвитку особистості; функції фізичної культури і спорту та їх співвідношення з професійною освітою працівників спеціальних служб практичних ОВС як явищ соціальної дійсності у рамках формування оперативно-службових знань та навичок для майбутньої практичної діяльності в органах і підрозділах внутрішніх справ України.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення та результати педагогічних досліджень щодо професійної освіти різних груп населення, учнів загальноосвітньої школи, середніх, спеціальних та вищих закладів освіти, висвітлені в працях В.Г.Асеева, І.Д.Беха, С.Є.Бутова, Г.І.Васильєва, Ю.В.Верхошанського, Л.С.Виготського, Л.В.Волкова, О.Д.Дубогай, Є.П.Льїна, Д.О.Кікнадзе, О.М.Леонтєва, Г.А.Лещенка,

А.О.Лігоцького, Ю.Т.Пахоленчука, В.М.Платонова, В.І.Пліска, С.Л.Рубінштейна, В.М.Синьова, Л.Д.Столярєнка, Л.П.Сущенко, А.М.Чуха, Г.Х.Яворської та інших, а також матеріали документальних фондів, вітчизняних архівів, архіву та спеціальних бібліотек Міністерства внутрішніх справ України, Головного управління внутрішніх військ МВС України, Національної академії внутрішніх справ України, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, спеціалізованих фондів Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського, Державної науково-технічної бібліотеки України, архівних та діючих нормативних документів, які стосуються організації і розвитку фізичної культури та спорту в Україні.

Методи дослідження: теоретичний аналіз проблеми на основі вивчення відомчої, історичної, філософської, психолого-педагогічної, соціологічної, медичної та спортивної літератури, наукових розробок з теорії та методики фізичного виховання з метою узагальнення теоретичних питань щодо формування мотивації до фізичного удосконалення і самовдосконалення в процесі навчально-фізкультурної та спортивної діяльності; аналіз відомчих нормативних і методичних документів, архівних матеріалів, анонімне опитування, анкетування й тестування працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України, узагальнення передового досвіду практичної роботи найбільш кваліфікованих викладачів, інструкторів-методистів, інспекторів зі службової підготовки, працівників практичних ОВС, а також педагогічного спостереження за організацією навчального процесу з метою виявлення і визначення стану досліджуваної проблеми; проведення педагогічного експерименту з якісним і кількісним аналізом його результатів при застосуванні методів математичної статистики з метою експериментальної перевірки гіпотези дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася з 1999 по 2004 рік на базі відділу фізичної підготовки та спорту управління професійної підготовки Департаменту роботи з персоналом МВС України, кафедри спеціальної та фізичної підготовки Навчально-наукового інституту управління Національної академії внутрішніх справ України, ГУМВС України в АР Крим, УМВС України у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Запорізькій, Одеській, Миколаївській, Хмельницькій, Херсонській областях та м. Севастополі.

Дослідження проводилося поетапно з охопленням 1469 працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ, 19 штатних та 15 позаштатних інспекторів зі службової підготовки, 110 слухачів та 17 викладачів відомчих вищих закладів освіти.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у тому, що в системі теорії і методики професійної освіти уперше визначено, проаналізовано й обґрунтовано етапи навчального процесу працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України, специфіку та шляхи формування мотивації до фізичної підготовки; встановлено критерії оцінки та рівні сформованості мотивації працівників ОВС, теоретично, практично та експериментально доведено ефективність формування позитивної мотивації працівників практичних ОВС до фізичної підготовки з використанням розробленої методики асоційованого навчання та взаємодії основних навчальних дисциплін (вогнева підготовка, фізична підготовка, тактико-спеціальна підготовка, загальнопрофільна підготовка) в системі оволодіння спеціальними знаннями, уміннями і навичками.

Подальшого розвитку набула методика навчання працівників практичних ОВС заходам фізичного впливу за рахунок уперше розробленої схематизації, класифікації та моделювання можливих атакуючих і захисних дій.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що дослідження дозволило удосконалити систему професійної підготовки працівників МВС України на основі формування мотивації до фізичної підготовки.

Розроблено і впроваджено у навчально-практичну діяльність працівників практичних ОВС методику асоційованого навчання і взаємодії навчальних дисциплін системи професійної підготовки; визначено діагностичний інструментарій поточного контролю формування мотивації працівників практичних ОВС до фізичної підготовки в системі їх обов'язкового професійного навчання; розроблено методичні рекомендації формування мотивації на основі упровадження реальних можливостей розвитку та удосконалення матеріально-технічної і спортивної бази в практичних органах і підрозділах внутрішніх справ України.

Сформульовані у дослідженні основні положення, визначення і висновки, викладений фактичний матеріал можуть бути використані під час проведення подальших досліджень у системі організації фізичної підготовки і спорту в практичних органах та підрозділах внутрішніх справ України, у навчальному процесі для внесення позитивних змін у подальшу систему розвитку, організації, удосконалення загальної і спеціальної фізичної підготовки

працівників міліції, а також при формуванні нової навчальної та нормативної бази. Отримані результати допомагають розвивати й удосконалювати навчальну, спортивну й фізкультурно-оздоровчу роботу, яка сприяє залученню працівників практичних ОВС до здорового способу життя постійно зміцнюючи його засобами фізичної культури і спорту.

Вірогідність і надійність результатів дослідження забезпечується методологічною і теоретичною обґрунтованістю визначених позицій та положень; використанням комплексу різних взаємодоповнюючих методів дослідження у відповідності до предмету, мети і завдань дослідження; системним, кількісним і якісним аналізом подій, фактів, матеріалів і результатів педагогічного експерименту, що реально відображає їх гармонійну відповідність стосовно теоретичної і практичної сторони дослідження. Дані дослідження підтверджуються позитивними наслідками експериментальної роботи: фактом збільшення кількості працівників практичних ОВС з позитивно-активним та особистісно-відповідальним рівнем сформованості мотивації за рахунок збільшення активності на обов'язкових заняттях у системі професійної підготовки, сформованості у них звички до самостійно-систематичних занять фізичними вправами і зменшення загальної кількості працівників з приховано-негативним, пасивно-нейтральним, пасивно-позитивним або уповільнено-ситуативним рівнем сформованості мотивації до занять з фізичної підготовки.

Особистий внесок автора. У спільній з О.А.Янківом науковій статті „Характеристика психолого-педагогічних процесів професійного навчання працівників ОВС” автору належить розробка загальних психолого-педагогічних тенденцій, які сприяють підвищенню професіоналізму та належному мотиваційному спрямуванню працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України з подальшим визначенням шляхів щодо їх удосконалення та самовдосконалення.

Апробація і упровадження результатів дослідження. Основні положення, висновки і результати дослідження знайшли своє відображення та пройшли апробацію у доповідях на науково-практичній конференції “Фізична підготовка військовослужбовців” (Київ, 2003); науково-практичній конференції “Фізична підготовка різних груп населення” (Київ, 2003); науково-практичній конференції “Актуальні проблеми підготовки працівників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях при виконанні службових обов'язків” (Київ, 2004); Всеукраїнських науково-практичних конференціях: “Фізичне виховання і спорт у сучасних умовах” (Черкаси, 2004), „Валеологічна освіта в навчальних

зкладах України: стан, напрямки та перспективи розвитку” (Кіровоград, 2005); на міжнародних семінарах з фізичної і спеціальної підготовки, поліцейської та військової системи самозахисту без зброї (Польща, м. Каліш, 1998-2001 рр.); на семінарах начальників відділів професійної підготовки головних управлінь та управлінь Міністерства внутрішніх справ України в областях та на транспорті (Чернігів, 2000; Запоріжжя, 2001; Івано-Франківськ, 2002); щорічних навчально-тренувальних зборах збірних команд МВС України з кульової стрільби, боротьби самбо та рукопашного бою; чемпіонатах МВС та ЦР ФСТ “Динамо” з професійно-прикладних видів спорту (акти упровадження від 7.03.05 р. №204 та від 16.01.05 р. №1508); внесені у 7-ий розділ “Спеціальна фізична підготовка” і підрозділ 7.1. “Заходи фізичного впливу” чинної Настанови з фізичної підготовки рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України визначеної наказом МВС України від 25 листопада 2003 року № 1444 “Про організацію професійної підготовки органів внутрішніх справ України” (акт упровадження від 17.02.2005 р. №6/3-620), а також упроваджені у систему професійної підготовки працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України методичні рекомендації по проведенню занять із заходів фізичного впливу (вих. з МВС України № 6/3-3975 від 31.08.2001 р.) та загальної фізичної підготовки (вих. з МВС України № 6/3-2990 від 1.08.2002 р.); правила змагань з професійно-прикладних видів спорту, які включені до другої частини Єдиної спортивної класифікації України: з багатоборства снайперів міліції (вих. з МВС №2765 від 13.12.1996 р.), з багатоборства кінологів (вих. з МВС України №5651/Кв від 21.10.1998 р.), з багатоборства груп захоплення (вих. з МВС України №6/3-610 від 16.02.2001 р.).

Публікації. Основні результати, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 5 публікаціях (чотири одноосібні і одна стаття у співавторстві) у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (255 найменувань), 15 додатків на 17 сторінках. Загальний обсяг дисертації 217 сторінок. Основний зміст викладено на 179 сторінках. У роботі наведено 28 таблиць та 5 схем.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, сформульовано гіпотезу дослідження, розкрито методологічну основу і методи дослідження, визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, обґрунтовано вірогідність отриманих результатів на фоні їх апробації та упровадження, а також наведені структурні дані стосовно дисертації.

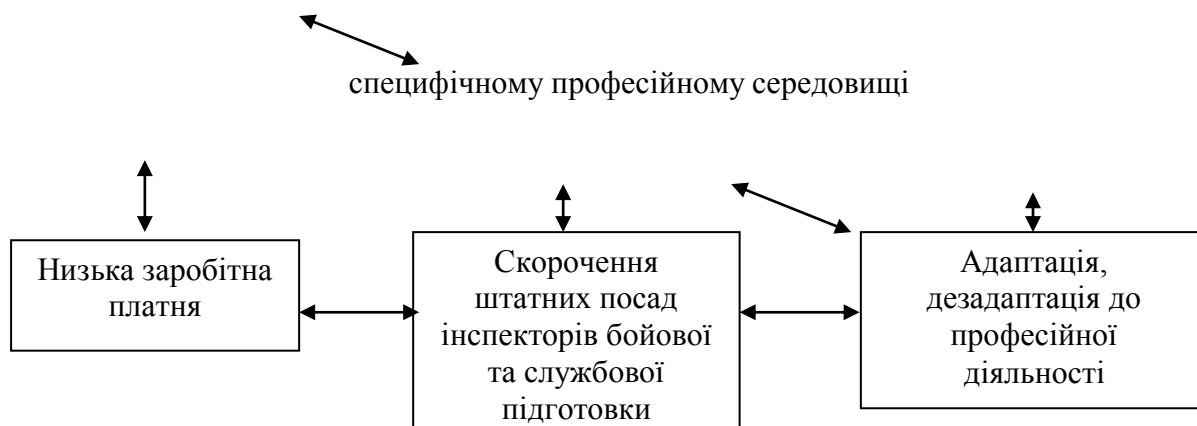
У **першому розділі** – “Теоретичні, практичні та соціальні засади сучасної фізичної підготовки працівників МВС України” – проаналізовано основні положення і визначення дослідження, здійснено аналіз розвитку й удосконалення чинної системи фізичного виховання в МВС України, а також специфіку психолого-педагогічних умов формування мотивації працівників практичних ОВС до фізичної підготовки в системі їх професійної освіти.

На основі аналізу і вивчення відомчої, психолого-педагогічної, соціологічної, історичної та спортивної літератури, на першому етапі дослідження (1999-2001 рр.) було встановлено, що система професійно-фізичної освіти працівників практичних ОВС має циклічно-річний характер і складається з двох періодів (вересень-січень, лютий-травень). Недосконалість цього періодизаційного розподілу полягає у тому, що всі компоненти цієї системи: конкретно-цілеспрямована педагогічна діяльність визначених категорій працівників ОВС (інспектори, інструктори, викладачі та інші); службово-посадові категорії працівників, які підлягають специфічним особисто-спрямованим видам навчання; теоретичні знання, рухові практичні навички та уміння; задоволення потреб умов навчання і виховання – майже повністю виключаються з безперервного процесу удосконалення і самовдосконалення під час літніх місяців та зазнають негативного впливу з боку відповідних кризових процесів і явищ.

Виникнення і наявність кризи фізичної підготовки в практичних ОВС здійснює поступове руйнування не тільки у самій фізичній підготовці, а й у всій системі професійної освіти особового складу шляхом негативного впливу ряду соціальних факторів (рис.1) на чинну систему навчання позбавляючи її учасників формування позитивних мотивів та мотивації щодо подальшого розвитку, удосконалення і самореалізації.

Рис. 1. Фактори, які призводять до кризи фізичної підготовки працівників ОВС у

З'ясовано, що у працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України ще не достатньо підвищений інтерес до виникнення сильних мотивів та мотивації, як спонукуваної рухомої сили, що спрямовує їх дії і поведінку до удосконалення і самовдосконалення, яке веде до успішного виконання оперативно-службових завдань. Так, під час опитування працівників практичних ОВС, інспекторів зі службової підготовки і спостережень за організацією навчального процесу виявлено, що мотивація працівників органів і підрозділів внутрішніх справ України протягом навчального року носить циклічно-варіативний характер і залежить від організації та специфіки проведення кожного періоду річної підготовки, а також від всебічної особистої готовності працівників ОВС з інтересом і бажанням сприймати навчальний матеріал.

Слід зазначити, що мотивація працівників органів і підрозділів внутрішніх справ до фізичного удосконалення і самовдосконалення тісно взаємопов'язана з усім комплексом заходів, який застосовується під час організації сучасної системи підготовки спортсменів І-ІІ-го розрядів, кандидатів та майстрів спорту, а саме: підбором науково-педагогічних та тренерських кадрів; матеріально-технічним забезпеченням; ефективною тактико-технічною, фізичною і психолого-педагогічною підготовленістю; системою релаксації; системою профілактики захворювань; професійним відбором; дотриманням заходів особистої безпеки з метою запобігання травматизму. Упущення та недоліки, що допускаються у вище наведених та інших компонентах системи цієї підготовки можуть однаково негативно позначатися як на рівні мотивації спортсмена, так і на рівні мотивації працівника міліції.

У другому розділі – *“Шляхи формування позитивної мотивації та удосконалення фізичних кондицій працівників ОВС України”* – визначено проблему дослідження у діяльності практичних органів внутрішніх справ, розроблено, апробовано, упроваджено та перевірено ефективність теоретичних та практичних шляхів формування позитивної мотивації до фізичної підготовки працівників ОВС в системі їх професійної освіти.

Аналізуючи результати опитування і анонімного анкетування особового складу, було встановлено, що 200 годин, виділених Цільовою комплексною програмою “Фізичне виховання – здоров’я нації” та Заходами Міністерства внутрішніх справ України по виконанню вимог цієї програми, недостатньо для формування позитивної мотивації, підтримання належного ставлення та фізичних кондицій працівників міліції, необхідних для успішного виконання оперативно-службових завдань. У зв’язку з цим, у ході педагогічного експерименту визначені ефективні умови формування позитивної мотивації до обов’язкових і самостійних занять з фізичної підготовки у працівників ОВС, встановлені фактори, що характеризують основні показники сформованості мотивації:

- ставлення працівників міліції до навчально-фізкультурної діяльності та активна участь у ній;
- фізкультурно-спортивна освідченість, активна ініціативність та самостійна здатність ;
- постійна участь у секційній роботі органу або підрозділу внутрішніх справ, у фізкультурних та спортивних змаганнях різного рівня;
- участь і проведення занять, консультацій або тренувань у системі самостійної підготовки;
- наявність теоретичних знань з основ фізичної культури та спорту;
- позитивні результати здачі нормативів з фізичної підготовки;
- ведення індивідуальних облікових документів (типу щоденника самоконтролю).

У результаті проведеного дослідження, на основі анонімного опитування, анкетування і тестування, виділено наступні рівні розвитку мотивації у працівників практичних ОВС: приховано-негативний; пасивно-нейтральний; пасивно-позитивний або уповільнено-ситуативний; позитивно-активний; особистісно-відповідальний. На підставі визначення рівнів сформованості мотивації до виконання рухових вправ у системі фізичної підготовки працівників ОВС нами була визначена диференційована оцінка їх сформованості: надвисока; висока; середня; низька; нульова.

На другому етапі дослідження (2001-2002 рр.) було здійснено аналіз психолого-педагогічних умов формування позитивної мотивації працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ до фізичної підготовки в процесі професійного навчання, проведено корекцію різних форм занять фізичними вправами, розроблено методику паралельного педагогічного експерименту.

З урахуванням викладеного, нами був розроблений і впроваджений у чинну систему фізичної підготовки працівників практичних ОВС метод асоційованого навчання, який, для збільшення його загальної ефективності, застосовувався разом з іншими загальноприйнятими методами навчання та дисциплінами системи професійної підготовки (вогневою, тактико-спеціальною і загальнопрофільною підготовкою).

Ураховуючи циклічний характер навчального процесу в системі професійної освіти практичних ОВС та варіативного ставлення до нього, застосування методу асоційованого навчання базувалося на відповідності до поставленої задачі, ступеня оволодіння спеціальними вміннями і навичками, отриманими працівниками ОВС під час навчання у відомчих закладах освіти, від набутого досвіду практичної оперативно-службової діяльності, сукупної взаємодії практичних, словесних та наочних методів навчання. Крім того, велику роль під час застосування даного методу відіграє система фізкультурно-спортивного та оперативно-службового досвіду, рівня попередньої рухової підготовленості працівників практичних ОВС.

Відомчою Настановою з фізичної підготовки МВС України визначено загальну систему, спрямованість та завдання даного виду підготовки працівників практичних ОВС, які суттєво відрізняються від того навчального процесу, що традиційно здійснюється у відомчих закладах освіти. Так, Настановою з фізичної підготовки МВС України не передбачено розмежування мети і задач фізичного виховання між закладами освіти і практичними підрозділами. Між тим, необхідно виділити суттєву різницю між рівнем фізичної підготовленості, руховим і оперативно-службовим досвідом цих працівників. Тому, на нашу думку, процес навчання повинен проходити суто у навчальних закладах, а в практичних органах і підрозділах внутрішніх справ повинен здійснюватися процес удосконалення, самовдосконалення та подальший інноваційний розвиток відповідно до сучасних методологій, технологій, змін оперативної обстановки і регіональної специфіки.

Таким чином, на підставі викладеного, нами виділено й адаптовано до сучасних вимог основні функції методу асоційованого навчання стосовно до практичних органів і підрозділів внутрішніх справ та розміщено їх у такій рейтинговій послідовності: нагадуюча; активізуюча; розвиваюча; удосконалююча; виховна; навчально-упроваджуюча; стимулююча.

Настановою з фізичної підготовки МВС України, модульними програмами та тематичними планами системи навчання працівників практичних ОВС і системи навчання відомчих закладів освіти передбачено вивчення атакуючих та захисних дій від ударів кийком. Так, наприклад, працівник практичного органу або підрозділу вже вивчав зазначену тематику у навчальному закладі, здавав практичний екзамen з цього розділу і тому, викладач, інструктор або інспектор повинен не вивчати з ним повторно поетапно цю методику оволодіння спеціальними руховими діями, як це передбачено тематичними планами і розкладами занять, а лише, за допомогою одного з методів (особисто, на прикладі інших працівників або за допомогою технічних засобів навчання), нагадати порядок виконання цих прийомів.

Слід зазначити, що побачивши виконання показаного прийому обеззброєння, у працівника міліції на підсвідомому рівні виникають „Я-концепційні” асоціації стосовно того, що „Я - вже це бачив! Я – вже це вивчав! Я – вже це знаю! Я – вже це вмю!”. Після декількох повторів, але вже у виконанні самого працівника міліції, педагог подає команду на перехід до подальшого удосконалення або самовдосконалення щодо його виконання.

Ми випробували ефективність даної методики на малих групах працівників практичних ОВС (табл.1).

Таблиця 1

**Рівень сформованості мотивації в
контрольній та експериментальній групах (у %)**

Рівні розвитку мотивації	Періоди навчання та групи					
	ПП		ОП		ЗП	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Приховано-негативний, пасивно-нейтральний	9±5	8±2	5±3	2±2	4±3	0
Пасивно-позитивний або						

уповільнено-ситуативний	58±3	53±4	46±6	22±8	41±8	9±5
Позитивно-активний	24±5	29±7	35±6	50±7	37±5	35±13
Особистісно-відповідальний	9±3	10±2	14±3	26±8	18±6	56±17

Порівняльний аналіз результатів педагогічного експерименту підтверджує, що різниця в результатах, отриманих у контрольних та експериментальній групах, пояснюється впливом запропонованої у дисертації методики. Отримавши позитивні результати у експериментальній групі, ми впровадили методику асоційованого навчання у чисельно великі органи і підрозділи внутрішніх справ (табл.2), що теж позитивно відобразилося на їх всебічних фізичних кондиціях.

Таблиця 2

**Рівень сформованості мотивації
працівників практичних ОВС (n=537, у %)**

Рівні розвитку мотивації	Періоди навчання			Результат
	ПП	ОП	ЗП	
Приховано-негативний, пасивно-нейтральний	18±3	12±2	4±1	-14
Пасивно-позитивний або уповільнено-ситуативний	44±4	31±8	24±6	-20
Позитивно-активний	26±4	40±8	48±6	+22
Особистісно-відповідальний	12±3	17±3	24±4	+12

У результаті проведеної дослідно-експериментальної роботи, на третьому етапі дослідження (2002-2004 рр.), на основі впровадження методики асоційованого навчання і взаємодії навчальних дисциплін системи професійної підготовки працівників практичних ОВС було досягнуто:

1) значного зростання індивідуальних і середніх групових результатів фізичної підготовленості у експериментальній групі у порівнянні з контрольними групами і формування позитивної мотивації працівників практичних ОВС експериментальної групи до фізичної підготовки в системі їх професійної освіти;

2) загального покращення індивідуальних і середніх групових результатів фізичної підготовленості працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ де цю методику було впроваджено: з підтягування – на 0.7 рази; з бігу на 100 м – на 0.6 с; з бігу на 1000 м – на 8 с; з виконання прийомів заходів фізичного впливу – на 0.6 бали.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове розв'язання проблеми формування мотивації фізичної підготовки в системі професійної освіти працівників МВС України, які одержали у дослідженні експериментальне підтвердження. Це дало підстави до формулювання таких висновків.

1. Аналіз спеціальної, відомчої, прикладної, психолого-педагогічної та спортивної літератури щодо формування позитивної мотивації працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ до фізичної підготовки свідчить про недостатню вивченість цього питання. Більшість наукових праць і досліджень, які проводилися та видавалися у межах цієї галузі, присвячено лише окремим гілкам цієї багатогранної системи і стосувалися вони, як правило, спеціальної фізичної, вогневої та психологічної підготовки курсантів і слухачів у рамках їх навчання в закладах освіти МВС України.

Встановлено, що формування позитивної мотивації працівників ОВС до навчально-фізкультурної діяльності несе суто індивідуально-епізодичний характер, що відображається на недостатньому загальному рівні фізичної підготовленості працівників ОВС України щодо успішного виконання ними службових обов'язків. Це породжується несвоєчасністю та низьким рівнем ефективності реагування, контролю та управління процесом професійного навчання працівників ОВС з боку відповідних посадових осіб. Даний факт викликає кризу фізичної підготовки у молодих працівників міліції та стійке протікання у них дезадаптаційних процесів рівня фізичного стану на початку виконання ними службових обов'язків після закінчення навчальних закладів.

2. Визначено, що існуюча система навчання з фізичної підготовки в практичних органах і підрозділах внутрішніх справ не відповідає сучасним вимогам, які стоять перед працівниками ОВС. Ефективність постійного теоретичного і практичного удосконалення специфічних знань, умінь та навичок залишається низькою через несвоєчасне упровадження

інноваційних технологій, передових наукових досліджень у галузі фізичного удосконалення та системи поліпшення професійного рівня інспекторів зі службової підготовки.

3. Пріоритетним напрямком складного процесу фізичного і професійного удосконалення працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України є формування стійкої позитивної мотивації до обов'язкової навчально-фізкультурної діяльності. Встановлено, що протягом навчального року в системі професійної освіти працівників практичних ОВС їх мотивація до фізичної підготовки носить циклічно-варіативний характер і зумовлюється необхідністю використання відповідно специфіці службових обов'язків та рівню фізичної підготовленості.

Встановлені рівні розвитку мотивації, як основного способу удосконалення навчально-пізнавальної діяльності в процесі фізичної підготовки працівників практичних ОВС, а саме: приховано-негативний, пасивно-нейтральний; пасивно-позитивний або уповільнено-ситуативний; позитивно-активний та особистісно-відповідальний. Визначена диференційована оцінка їх сформованості.

4. Розроблена методика формування позитивної мотивації та підвищення рівня фізичних кондицій на основі асоційованого навчання та взаємодії дидактичного матеріалу і оптимально підібраних специфічних рухових вправ з основними навчальними дисциплінами системи професійної підготовки (вогнева підготовка, фізична підготовка, тактико-спеціальна підготовка, загальнопрофільна підготовка). У ході її експериментальної перевірки та впровадження встановлено, що цілеспрямоване формування позитивної мотивації працівників ОВС до фізичної підготовки забезпечується дотриманням і виконанням наступних психолого-педагогічних умов: відсутністю у працівників міліції процесів дезадаптації; формуванням позитивного ставлення всіх категорій працівників до навчально-фізкультурної діяльності та стимулювання їх з боку керівництва за опанування необхідними теоретичними знаннями з основ професійної фізичної підготовки; підбором емоційно-стимулюючих засобів і методів фізичного виховання, що сприяють підвищенню прагнення до фізичної підготовки і позитивної зміни мотиваційного спрямування.

5. Статистична обробка результатів дослідження підтвердила ефективність запропонованої методики формування мотивації і покращення фізичних кондицій працівників практичних ОВС. У системі професійної освіти практичних ОВС ефективність даної методики виражається у зменшенні загальної кількості працівників з приховано-негативним та

пасивно-нейтральним рівнем розвитку мотивації на 14%, з пасивно-позитивним або уповільнено-ситуативним рівнем – на 20% і, збільшенні на 22% кількості працівників практичних ОВС з позитивно-активним та на 12% з особистісно-відповідальним рівнем розвитку мотивації.

Даний факт свідчить про поліпшення показників фізичної та професійної готовності працівників практичних ОВС до виконання оперативно-службових завдань.

Втілення в оперативно-службову та навчально-фізкультурну діяльність працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України основних положень даної роботи, сприяє їх фізичному, моральному і професійному розвитку, а також формує у них інтерес та усвідомлений потяг до здорового способу життя з його постійним удосконаленням і самовдосконаленням засобами фізичної культури і спорту.

Слід зазначити, що дане дисертаційне дослідження не вирішує всіх проблем професійної та специфічної фізичної підготовки працівників практичних ОВС. Подальшого вивчення і дослідження потребують питання покращення фізичних кондицій працівників, віднесених за станом здоров'я до груп лікувальної фізкультури; питання фізичного удосконалення працівників-жінок, а також ступеневого впливу відомих спортивних змагань з професійно-прикладних видів спорту на загальний рівень фізичної підготовленості працівників практичних ОВС. Саме з розв'язанням цих проблем ми пов'язуємо подальше удосконалення навчально-фізкультурної діяльності працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України в системі їх професійної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бабенко В.Г. Вплив окремих історичних фактів на сучасну систему фізичної підготовки та перспективи її розвитку в органах і підрозділах внутрішніх справ України (1991-2001 рр.) // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. Видання Національного університету фізичного виховання і спорту України, 2002. – № 4. – С. 67-70.

2. Бабенко В.Г., Янків О.А. Характеристика психолого-педагогічних процесів професійного навчання працівників ОВС // Психолого-педагогічне забезпечення діяльності ОВС: Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – Київ: НАВСУ, 2004. – №4. – С. 219-224. Автору належить розробка загальних психолого-педагогічних

тенденцій, які сприяють підвищенню професіоналізму та належному мотиваційному спрямуванню працівників ОВС щодо їх професійного удосконалення та самовдосконалення.

3. Бабенко В.Г. Організація індивідуальної роботи щодо формування позитивної мотивації до вдосконалення фізичної кондиції працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Збірник наукових праць за ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2004. – №8. – С. 3-10.

4. Бабенко В.Г. Взаємозв'язок системи зміцнення здоров'я з мотиваційним спрямуванням до фізичної підготовки працівників МВС України // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Збірник наукових праць за ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2004. – №11. – С. 3-8.

5. Бабенко В.Г. Асоційоване навчання в системі професійного фізичного удосконалення працівників ОВС // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Збірник наукових праць за ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2005. – №4. – С. 3-8.

АНОТАЦІЇ

Бабенко В.Г. Формування мотивації фізичної підготовки в системі професійної освіти працівників МВС України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Національна академія внутрішніх справ України, Київ, 2005 рік.

У дисертації досліджено засади формування позитивної мотивації до фізичної підготовки в системі професійної освіти працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України. Проаналізовано стан розробки проблеми дослідження в педагогічній теорії й практичній діяльності ОВС; здійснено аналіз мети і завдань сучасного фізичного виховання працівників міліції на різних етапах навчального року; виділено рівні розвитку мотивації; визначено оцінку сформованості мотивації; розроблено, теоретично

обґрунтовано та експериментально перевірено методику асоційованого навчання працівників практичних органів і підрозділів внутрішніх справ України. В педагогічному експерименті отримано підтвердження значного зростання індивідуальних і середніх групових результатів фізичної підготовленості та формування позитивної мотивації працівників практичних ОВС до фізичної підготовки в системі їх професійної освіти.

Ключові слова: фізична культура, фізична підготовка, професійна підготовка, формування позитивної мотивації, асоційоване навчання, практичні органи і підрозділи внутрішніх справ України.

Бабенко В.Г. Формирование мотивации физической подготовки в системе профессионального образования сотрудников МВД Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. Национальная академия внутренних дел Украины, Киев, 2005 год.

Актуальной проблемой современной системы физической подготовки сотрудников практических органов и подразделений внутренних дел Украины есть недостаточность у них соответствующей психофизической подготовки. Проблема сохранения устойчивого желания и интереса к постоянному усовершенствованию и самосовершенствованию на протяжении продолжительного времени четко проявилась последними годами в связи с резко возрастающими нагрузками оперативно-служебной деятельности.

Анализ функционирования современной системы физического воспитания сотрудников практических органов и подразделений внутренних дел Украины, как обязательно-общественного явления, позволяет понять основные закономерности ее становления, развития и деятельности. Эффективность использования ее субъектами физических упражнений в системе профессиональной подготовки зависит от нормативного и материально-технического обеспечения, а также от усовершенствования управленческих, руководящих и научных форм. Данная система специфической физической подготовки сотрудников практических ОВД характеризуется, как и любая другая, составом определенных элементов с присущими только им функциями и особенностями, основным назначением которых есть физическое усовершенствование и самосовершенствование.

В диссертации исследованы основы формирования положительной мотивации к физической подготовке в системе профессионального образования сотрудников практических органов и подразделений внутренних дел Украины. Проанализировано состояние разработки проблемы исследования в педагогической теории и практической деятельности ОВД; осуществлен анализ целей и задач современного физического воспитания сотрудников милиции на разных этапах учебного года; выделены уровни развития мотивации; определена оценка сформированности мотивации; разработана, теоретически обоснована и апробирована методика ассоциированного обучения сотрудников практических органов и подразделений внутренних дел Украины.

Методика ассоциированного обучения характеризуется активной двигательной деятельностью сотрудников практических органов и подразделений внутренних дел и, прежде всего, непринужденно-добровольным выполнением на занятиях по физической подготовке специфических упражнений и приемов. Полноценная реализация данного метода зависит от педагогического мастерства преподавателя, инструктора или инспектора по служебной подготовке, функциональными обязанностями которого предусмотрено проведение плановых занятий по огневой, физической, тактико-специальной и общепрофильной подготовке, а также от его умения поддерживать доброжелательно-субординационные отношения между сотрудником-педагогом, учебной группой и сотрудником, который обучается.

В ходе педагогического эксперимента получено подтверждение возрастания индивидуальных и средних групповых результатов физической подготовленности, а также формирования положительной мотивации сотрудников практических ОВД к физической подготовке в системе их профессионального образования.

Ключевые слова: физическая культура, физическая подготовка, профессиональная подготовка, формирование положительной мотивации, ассоциативное обучение, практические органы и подразделения внутренних дел Украины.

Babenko V.G. Formation of motivation on physical preparation in system of vocational training of employees of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. – Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on a speciality 13.00.04 - the theory and a technique of vocational training. National academy of internal affairs of Ukraine, Kiev, 2005.

In the dissertation bases of formation of positive motivation to employment (occupations) on physical preparations in system of vocational training of employees of practical bodies and divisions of internal affairs of Ukraine are investigated. The condition of development of a problem of research in the pedagogical theory and practical activities of practical bodies and divisions of internal affairs of Ukraine is analysed; the analysis of the purposes and problems (tasks) of modern physical training of employees of militia at different stages of academic year is carried out; levels of development of educational motivation are allocated; the estimation positive motivation is determined; the technique of the associated training of employees of practical bodies and divisions of internal affairs of Ukraine is developed, theoretically proved and approved.

Key words: physical training, physical preparation, vocational training, formation of positive motivation, associated training, practical bodies and divisions of internal affairs of Ukraine.